

2016. március – Böjtmás hava

I. ISMERKEDŐS JÁTÉK

Erdő, erdő, gilice, /Hallod-e te picike, /Mondd meg kedves nevedet, /Hogyan hívnak tégedet.

II. JELES NAPOK, SZOKÁSOK

Március 12.: Gergely napja

Régen egyes vidékeken szokás volt a *gergelyjárás*: a szegény tanulók, a deákok, az iskolák védőszentjének ünnepén kéregettek, mendikáltak, nemcsak maguk, hanem tanítóik számára is gyűjtöttek adományt. Ugyanakkor új tanulókat is iskolába hívogattak.

Gergelyjárás:

Szent Gergely doktornak, / Híres tanítónknak / Az ő napján,

Régi szokás szerint / Menjünk Isten szerint / Iskolába!

Lám, a madarak is, / Hogy szaporodjanak, / Majd eljönnek,

A szép kikeletkor / Sok szép énekszóval / Zengedeznek.

Ti is ezenképpen / Gyertek el hát szépen / Iskolába,

Holott szép tudományt, / Vegyetek adományt / Magatoknak.

S hogyha nem adhattok / Minékünk diákokot / Házatokból,

Papirosra valót, / Adjatok adományt / Javatokból!

Adjatok szalonnát, / omne dignum leverendum laude,

Hogy csináljunk rántottát, / tótusz kápusz demizérum fórum domine!

Adjatok kolbászt, / omne dignum.....,

Hogy fonjuk be padlást, / tótusz kápusz.....!

Adjatok kakast, / omne dignum.....

Hogy kaparjon két garast, / tótusz kápusz.....!

Adjatok ludat, / omne .....,

Hadd mutasson deákoknak iskolába utat, / tótusz .....

Adjatok gyerecskét, / omne .....,

Hadd tanuljon könyvecskét, / tótusz .....

Adjatok leánykát, / omne .....,

Hadd söpörje iskolát, / tótusz .....

Adjatok menyecskét, / omne .....,

Hadd főzzön jó leveskét, / tótusz .....

Szent Gergely doktornak, / Híres tanítónknak / Az ő napján,

Régi szokás szerint / Menjünk Isten szerint / Iskolába!

Az Isten áldása / És szent áldomása / Házatokon,

Maradjon mindvégig, / Világ végeztéig / Jóságatokon!

Ha ezen a napon havazott, egyes vidékeken azt mondták: *Megrázta a szakállát Gergely!*

Március 18.: Sándor napja

Március 19.: József napja

Március 21.: Benedek napja

Az egész magyar nyelvterületen közismert időjárás-regula:

Sándor, József, Benedek, zsákban hozzák a meleget!

A három közül szokásokban és hiedelmekben leggazdagabb a **József napja**.

A hagyomány szerint a madarak megszólalnak ezen a napon, mert Szent József kiosztotta nekik a sípot.

A méhek kieresztésének is ideje:

Atya, Fiú, Szentlélek Isten nevében induljatok, / rakodjatok, mindön mézet behordjatok!

Méhes játék:

Egyvalaki, a gazda beguggol a kör közepére, s éneklí, hogy *Méhesember, ne lopd el a méhemet*. Közben az összes gyermek körbe jár körülötte és zümmög. A méhesember megy a körön kívül, ellentétes irányban, és mondja: *Nem, nem, csak kerülöm*. Minden lépésre megérint valakit, vagyis 5 gyermeket, akik kiállnak a körből és csatlakoznak hozzá. A gazda, amikor már egy zümmögést sem hall, megkérdi: *Hányat ütött az óra?* – annyit, ahány gyermeket összeszámolnak.

Esőkérő-szépségvarázsló játék:

A lányok kitért karokkal, kiengedett hajjal forognak, s éneklí:

Ess, eső, ess! / Hónap délig ess!

Búza bokrosodjon, / Zab szaporodjon!

Az én hajam olyan legyen, / Mint a csikó farka,

Még annál is hosszabb, / Mint a Tisza hossza!

Még annál is hosszabb, / Mint a Duna hossza!

Még annál is hosszabb, / Mint a tenger hossza!

Eközben a fiúk szaladnak körülöttük, s mondják:

Fussunk, fussunk, szaladjunk, hadd lobogjon a hajunk.

Állatköszöntő mondókák:

József napján érkeznek a fecskék.

A fecskéköszöntő egyben mozdulatokkal kísért szépségvarázsló, mágikus mondóka is:

Fecskét látok, / Szeplőt hányok, / Selymet gombolyítok.

Fecskét látok, / Szeplőt hányok, / Kémény alatt mosdok.

Erre a napra várják vissza a gólyákat is.

Hosszúlábú gólyabácsi/néni / Mit akar kend vacsorázni?

Béka húst? Brekeke, / Ugye, biza jó lenne,

Tessék hát belőle, / Mind elugrik előle.

Gólyás játék:

Egy gyermek, a gólya fél lábon áll, oldalt tartott karokkal. A többiek vele szemben guggolnak, ők a békák.

-Volt-e itt az úr? / -Volt.

-Vitt-e valakit? / -Vitt.

-Kit? / -Sárit és Katit.

-Sirattatok-e? / -Sirattuk.

-Hogy? / -Így, úgy, amúgy, szentiványi kutykurutty.

A fenti párbeszéd után a békák békaugrással megpróbálnak átjutni a gólya háta mögött levő részre, anélkül, hogy a gólya megérintené őket. A gólyának végig fél lábon kell állnia és csak jobbra-balra szabad mozognia, előre-hátra nem. Akit a gólya megfog, beáll középre és belőle is gólya lesz.

Benedek napján egyes vidékeken fokhagymát szenteltek, amelynek aztán csodatévő, betegséggűző erőt tulajdonítottak:

Guruzsma, guruzsma tekerd meg, / Fokhagymával csíptesd meg, / Lapos kővel nyomtasd meg.

Március 25.: Gyümölcsoltó Boldogasszony napja

Jézus Szentlélektől való fogantatásának napja.

Ezt a napot a fák oltására, szemzésére tartják alkalmasnak.

Időjárásjóslás ehhez a naphoz is kapcsolódott. Egyes helyeken úgy hitték, ha ezen a napon rossz idő van, akkor rossz tavasz várható; máshol a békákat figyelték: ha megszólaltak, még negyven napig hidegre számítottak.

Bújj, bújj zöld ág, / zöld levelecske, / nyitva van az aranykapu, / csak bújjatok rajta.

Nyisd ki rózsám kapudat, / hadd kerüljem váradat.

Szita, szita péntek, / szerelem csütörtök, / dob szerda.

Húsvéti készülődés

Virágvasárnap

Jézus Jeruzsálembé való bevonulásának emlékünnepe a húsvét előtti vasárnap. Ezen a napon barkát szentelnek, melyet régebb felhasználtak rontás ellen, gyógyításra, mennydörgés, villámlás elhárítására. Kalotaszegen virágvasárnap kimennek a fiatalok virágot szedni. Ez a szokás ma is él.

Nagyhét

A tavasz, a természet megújrodása az embert is a környezete megtisztítására készíti.

Legjelentősebb napja a *nagypéntek*. Ezen a napon még a protestáns vallásúak is böjtölnek és általános munkatilalmi napnak tartják. A víznek betegséghárító, tisztító, termékenységvarázsló erőt tulajdonítottak, ami ezen a napon hangsúlyosabb szerepet kapott. Úgy tartották, aki nagypénteken napfelkelte előtt megfürdik, azon nem fog a betegség és még szép is lesz. A nagypénteken hajnalban hozott vizet *aranyosvíznek* nevezték és szóvalan kellett hozni, mert csak úgy volt hatása.

Nagypénteken mossa holló a fiát, / Ez a világ kígyót, békát rám kiált.

Mondja meg hát ez a világ szemembe, / Kinek mit vétettem én életembe. (Kalotaszegi hajnali ének)

Régen tüzet is szenteltek ezen a napon, aminek a maradékából még a szántóföldekre is vittek, hogy jobb termés legyen abban az évben. A tűzvívés egykori hagyományát őrzi az egyik játékdalunk:

Tűz, víz, lobogó,

Tüzet viszek eladni, ha valaki megveszi.

Ég a szoknyám, ne lássátok, ha látjátok se mondjátok

Ne nézzetek hátra, mert az ördög látja.

A gyermekek körben állnak és énekelnek, miközben a tűzvívő egy zsebkendővel jár körbe. Valaki sarkához ledobja a „tüzet” és annak észre kell vennie, felvennie a zsebkendőt és utolérnie a tűzvívőt, mielőtt az körbe érne és beállhatna a helyére.

Húsvétvasárnap

Ezen a napon jellegzetes ételeket ettek és esznek ma is országszerte. A húsvéti sonkát, kalácsot, tojást, sőt még a bort is, amit a katolikus hívők szentelni visznek a templomba, letakarva egy kosárban. A szentelt ételek maradékát, akárcsak a karácsonyi morzsát sokféle módon felhasználták.

A székely falvakban az udvarló legények választottjaik kapuját fenyőággal díszítették fel, amire piros tojást, színes szalagokat és papírokat aggattak.

Tavasszal tilinkót készítettek, általában fűzfa háncsból, és nem szabadott belefűjni húsvét napjáig, mert aki ezt meg tudta állni, annak a nótáját húsvétkor még a holtak is meghallják a sírban, s akkor örülnek azok is, mert megérik, hogy tavasz van és húsvét napja.

Mondd meg nekem kicsi madár, / Miko' leszen nyár?

Megmondom én neked lányom / Miko' leszen nyár.

Húsvét után tavasz világ, / Még asztán jó nyár.

Húsvét után tavasz után, / Még asztán jó nyár.

S e madárkák esszegeülnek, / Szépen zengedeznek,

Csak az árvák keseregnek, / Ők nem énekelnek.

S e hótak es arról hallják, / Nekünk tavaszunk jött:

S e hótak es arról hallják, / Nekünk tavaszunk jött:

Kicsi bárán bögéséről, / Tilinka szólásáról.

Kicsi bárán bögéséről, / Tilinka szólásról.

Tavasz, tavasz, genge tavasz, / Mindent megújítasz,

Erdőt, mezőt béborítasz, / Engem szomorítasz.

(moldvai ének)

Húsvéthétfő

Valamikor *vízbevető hétfőnek* nevezték ezt a napot, ami a locsolás egykori módjára utal, ilyenkor ugyanis a lányokat kúthoz vagy vályúhoz hurcolták, és vödörszám öntötték rájuk a vizet. A húsvéti locsolkodás alapja a víz tisztító, gyógyító erejébe vetett hit. A kölnivel, szagos vízzel való locsolás és a locsoló versike újabb keletű szokás városban és falun egyaránt. A locsolás jutalma az étellel való kínáláson kívül a piros vagy a hímes tojás. A tojás ősi termékenység-szimbólum, a keresztény egyházi szimbolikában pedig a feltámadás jelképe. A tojások festésére a kémiai festékek elterjedése előtt természetes anyagokat használtak. Leggyakrabban hagymalével festettek, de nyerhettek sárga színt a vadalmafa héjából, a bürökből zöldet, a lencse levéből kéket.

Húsvéti locsolóvers

Immár a tavasznak elértük kezdetét, Egy szép virágszálnak látjuk kellemetét

Eljövénk hozzátok ifiú létünkre, Hogy harmatot öntsünk ezer esztendőre

Mert, ha meg nem öntjük ezen esztendőre, Nem virágzik nekünk szépet jövendőre,

Virágozzék mindig ékes virágokat, És nyerjen jutalmul aranykoronákat.

Öntünk gazdát, asszonyt, kedves leányával, Várunk piros tojást, de azt is párjával.

(Esztelnek)

Fehérvasárnap vagy mátkáló vasárnap

A szertartásos barátsággötés szokása a moldvai magyarságnál és a Dunántúlon volt elterjedt. A nagyobb lányok vagy fiúk „komatálat” küldtek kiválasztott barátnőjüknek/barátjuknak, melyre általában hímestojást, süteményt, gyümölcsöt és bort tettek.

Komatálat hoztam, / Meg is aranyoztam.

Szív küldi komának! / Ha nem tetszik komának, / Küldje vissza komának.

A húsvét után egy hétre következő vasárnapot a moldvai magyarok *mátkázóvasárnapnak* nevezik. A mátkálás, vésározás a fiatalok szertartásos barátsággötése, amit tojással pecsételtek meg. Tojásváltásra a reggeli mise után került sor, és általában írott tojást volt szokás cserélni. Életre szóló kapcsolatot jelentett az így kötött barátság.

III. TOJÁSÍRÁS (viaszos módszerrel, gicével)